

УКРАЇНЬСЬКА ЛЯЛЬКА

Оксана Склярєнко,

викладач Школи авторської ляльки галереї "Парсуна" (м. Київ)

У статті зроблено короткий екскурс в історію української ляльки та запропоновано методику виготовлення клаптикової ляльки.

Ключові слова: українська лялька, клаптикова лялька.

З історії української ляльки. Найдавнішими ляльками в Україні вважають фігурки з бивня мамонта та глиняні фігурки трипільської культури. Українські ляльки виготовляли з різноманітних матеріалів: тканини, соломи, очерету, конопель, трави, кукурудзи. Найдавніша лялька, яку знайшли на території України, була завбільшки 6,3 см, виготовлена з глини, походила з Ольвії.

Ляльки різних епох і в різних місцевостях України мають стилістичні особливості – у формі, орнаментуванні, сюжетних уподобаннях, технології вироблення. Проте народна лялька завжди утримує традиції. Спільними рисами є об'ємність форм, а також відсутність дрібних, випадкових деталей. Своєю простотою й досконалістю, вишуканістю форм, різноманітністю використаних природних матеріалів, образністю й естетичною довершеністю українська іграшка розвиває духовний світ дитини, пробуджує відчуття рідного коріння. Завдяки їй учні молодшого шкільного віку можуть одержати цілком доступні знання про працю, відпочинок людей у давнину, їхній побут, мистецтво, життя загалом.

Найпростіший спосіб виготовлення ляльки – **вузловий**. Береться клапоть білої тканини або хустка, починається ганчір'ям і зв'язується вузлом. Виходить голова – єдина об'ємна частина ляльки. Умовно позначували обличчя. Голову перев'язували нитками так, щоб на місці обличчя утворився хрест. За ритуальними віруваннями, коли зображення людини має лице, воно одухотворене й може заподіяти дитині зло. Тому на обличчі найчастіше зображали хрест або залишали його порожнім. Згодом ляльку почали шити, а обличчя – малювати. Часто вона мала подобу немовляти: полотняний валик-тілце обмотували іграшковими пелюшками. Існувало повір'я: коли дитина хворіє, треба виготовити нову ляльку й покласти біля дитини, щоб хвороба перейшла на іграшку. Коли хотіли знати, як складатиметься життя родини, спостерігали за малюками: якщо вони активно бавляться ляль-

ками, можна очікувати поповнення, а коли показово нехтують ними – чекати біди.

Робили **ляльки з сиру**. Але з часом сирна іграшка розтріскується, розсипається, змінює свій відтінок із приємного жовтувато-прозорого на темний і навіть пліснявіє. Українці сирні іграшки не формували в дерев'яних формах (як, скажімо, поляки чи словени), а ліпили руками. Щоб сир набув пластичності, його безпосередньо перед процесом ліплення занурювали в гарячу воду, а потім – у соляний розчин. Награвшись такою забавкою, дитина могла нею залюбки поласувати. Найчастіше іграшки із сиру виготовляли перед храмовими святами і Великоднем.

Популярні й **ляльки-мотанки**. Беручи за основу лише невеликий моток ниток, майстриня перев'язує його мотузочками та клаптиками тканини – і на очах з'являються нові персонажі – чи то поважні українські панянки, чи то... сучасні модниці. Віддавна лялька-мотанка вважалася ритуальною – матері робили їх для своїх дітей, а нареченим дарували, щоб діти народжувалися.

Сьогодні поряд із ритуальними та ігровими народними ляльками з'являються колекційні та сувенірні, виготовлені народними майстрами та професійними художниками.

Методика виготовлення клаптикової ляльки

1. Колиска з лялькою. Одним із найдавніших сюжетів української народної іграшки є сюжет "колисочка". Саморобні колісочки для ляльок виготовляли з дерева, глини, плели з лози, очерету, соломи. Коліски нагадували човник чи гніздо. Оздоблювали їх стрічками, мальованими орнаментами. Раніше дитя вкладали спати на сухоцвітті чи солоні. Тож ми виготовимо колісочку так, як робили наші прабабусі (мал. 1).

Ляля-немовля. Для лялі-немовляти потрібні атласні

Мал. 1

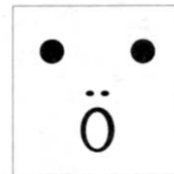
Для коліски візьмемо плетений кошик з лози. Виріжемо з тканини круг, діаметром трохи більший кошика. Закріплюємо тканину на бокових стінках коліски клеєм.

1. Для виготовлення голівки ляльки візьмемо звичайну харчову фольгу і скрутимо кульку діаметром 1 см. Обгорнемо кульку білою тканиною. Зафіксуємо тканину ниткою.

2. Закутаємо ляльку барвистою тканиною. Малюємо оченята, носик та ротик фарбою.

Ляля плаче

Ляля сміється

Ляля сумує

Мал. 2

стрічки, клаптики-обрізки тканин різної якості та різного кольору, нитки для шиття, акрилові чи акварельні фарби та пензлик, щоб розмалювати обличчя. І вже від тебе залежить, яка ляля буде – усміхнена чи сумна. Якщо намалювати округлий ротик – значить, наша ляля плаче. Але частіше вона усміхається. Ось як можна розмалювати обличчя ляльці (мал. 2).

2. Клаптикова лялька "Орися" (мал. 3.) Для її виготовлення необхідні:

- 1) льняна тканина для основи 50 x 50 см;
- 2) тканина білого кольору 30 x 30 см;
- 3) клаптик джинсової або картої тканини 25 x 15 см;
- 4) клаптик тканини 7 x 5 см для фартушка, який оздобити орнаментом-вишивкою хрестиком;
- 5) вовняні нитки, завдовжки 50 см, кольору волосся;
- 6) квіточка декоративна з намистиною;
- 7) нитка декоративна золотистого кольору;
- 8) нитки для шиття в тон матеріалам (біла, синя);
- 9) мереживо 20 см;
- 10) акварельна фарба, пензлик № 00.

Інструменти: ножиці, голка для шиття та голка для бісеру.

Мал. 3

Ручні шви: "уперед голку", "за голку".

Технологія виготовлення. З льняної тканини скручуємо валик – основу майбутньої ляльки, перегинаємо навпіл, обмотуємо тканиною білого кольору, фіксуємо білою ниткою на лінії шиї. Відрізуємо 4 см мережива білого кольору й пришиваємо його по лінії лоба на верхній частині валика. Беремо завчасно підготовлений вишитий хрестиком фартушок і пришиваємо його на передній частині ляльки по лінії шиї. Джинсову тканину декоруємо мереживом швом "уперед голку". Оздоблену джинсову тканину накладаємо поверх голови ляльки й фіксуємо декоративною ниткою золотистого кольору. З вовняних ниток плетемо косу, перекладаємо навпіл і закріплюємо на лінії шиї за допомогою декоративної квітки з намистиною. Пензликом густою фарбою розмальовуємо обличчя ляльки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Музиченко Я. Народна іграшка // Народознавство. – 1995. – № 21. – С. 7.
2. Найден О.С. Українська народна лялька. – К. : Стилос, 2007. – 240 с.
3. Склярєнко О. Українська лялька : посібник методичних рекомендацій. – К. : КМДА, 2008. – С. 16.